

Kamran İmanov

**Əqli mülkiyyət və innovasiyalar
yaşıl gələcək naminə
(COP29-a doğru)**

Bakı – 2024

Kamran İmanov,

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri.

**Əqli mülkiyyət və innovasiyalar yaşıl gələcək naminə
(COP29-a doğru). Bakı, 2024**

Bu kitab Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Kamran İmanovun 30 oktyabr 2024-cü il tarixində Əqli Mülkiyyət Agentliyinin təşkilatçılığı ilə “Əqli mülkiyyət və innovasiyalar yaşıl gələcək naminə (COP29-a doğru)” mövzusunda keçirilən dəyirmi masada etdiyi giriş sözü və geniş mənbələrin icmalına istinadən eyniadlı prezentasiyası əsasında hazırlanmışdır.

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi, 2024

MÜNDƏRİCAT

I.	Giriş sözü	5
II.	İqlim dəyişikliyi ilə bağlı ümumi mənzərə	17
III.	İqlim dəyişiklikləri və dünya miqyasında patent fəaliyyəti	22
IV.	Azərbaycanda patent fəaliyyətinin nəticələri	39
V.	Qarşıda duran vəzifələr və həlli yolları .	50

I. GİRİŞ SÖZÜ

Hörmətli ixtiraçılar və müəlliflər, işgüzar dairələrin nümayəndələri, kreativ və yenilikçi ideyaları innovasiyalara çatdıranlar və çevirənlər, rəsmi qonaqlar!

Sizi COP29 – dünyanın ən vacib, epoxal olan iqlim konfransı ərəfəsində ƏMA tərəfindən keçirilən “Əqli mülkiyyət və innovasiyalar yaşıl gələcək naminə (COP29-a doğru)” mövzusunda dəyirmi masada salamlayır və işinizdə uğurlar arzulayıram.

Gözlədiyimiz “yaşıl” gələcəyin təmin olunmasında innovasiyaların aparıcı roluna və əqli mülkiyyəti onun fundamentində cəmləşdirməsini nəzərə alaraq, gələcəyimizin nə qədər “yaşıl” olacağı bizim hazırkı iradəmizdən, məsuliyyətimizdən, qəbul etdiyimiz hər bir qərardan asılıdır, çünki məhz onlar sabahkı həyatımızı müəyyənləşdirirlər. **Kollektiv təcrübəyə, ixtiraçılığa və kreativliyə** əsaslanaraq, insan cəmiyyəti “yaşıl” gələcək yaratmağa qadirdir.

Hörmətli yığıncaq iştirakçıları!

Müasir dünyada "YAŞIL İNNOVASIYA", "YAŞIL TEXNOLOGİYA", "YAŞIL PATENT", "YAŞIL ENERJİ" kimi anlayışlar artıq populyar və aktual mövzulardır və təsadüfi deyildir ki, **Qlobal İnnovasiya İndeksi üzrə He-**

sabatlarda innovasiyaların enerji mənbəyi kimi vacib rolu vurğulanır.

Proqnozlara görə, 2040-cı ildə ənənəvi enerji istehlakı üsulları ilə dünyanın enerjiyə tələbatı 30%-dən çox artacaq və bununla əlaqədar iqlim də prinsipial dəyişikliklərə məruz qalacaqdır. Və qarşıdakı illərə qədəm qoyarkən, biz dünyada baş verən iqlim dəyişiklərinin: qasırğalar, daşqınlar, quraqlıqlar və təbiət yanğınlarının təsirini çox aydın hiss etmişik, törətdiyi acı nəticələr ilə rastlaşmışıq.

Qrenlandiyada buz örtüyünün 1990-cı ildəkindən 7-8 dəfə daha sürətli əridiyi bir vaxtda su qıtlığı ilə bağlı problemlər dünya əhalisinin dördüdə birini təhdid edir, NASA-nın məlumatına görə isə 2010-cu ildən bəri son on ildə planetimiz 5 ən isti illərini yaşamışdır.

Odur ki, iqlim böhranının aradan qaldırılması dayanıqlı “yaşıl” gələcəyin qurulması deməkdir.

“Yaşıl” gələcəyi arzulayan bəşər cəmiyyətini quranların ilk sıralarında ixtiraçılar və müəlliflər durur. Həmin kişilər və qadınlar, yanacağı, qida və təbii resursların daha səmərəli idarəetmə sisteminə əsaslanan ənənəvi texnologiyalar üçün daha "təmiz" alternativlər yaratmaq üzərində çalışan insanlardır. Bu da öz növbəsində onu göstərir ki, davamlı milli innovasiya sistemlərinin yaradılması

na və səmərəli milli əqli mülkiyyət sistemlərinə əlçatanlığın təmin edilməsinə yönəlmiş səylərin bundan sonra da davam etdirilməsi vacibdir.

Patent sistemi innovasiyaları və iqtisadi texnologiyaların yayılmasını dəstəkləyir, yaradıcı müəllif təfəkkürü və sənaye nümunələrinin qorunması mexanizmləri isə faydalı, cəlbedici və səmərəli məhsulların yaradılmasında resurslardan optimal istifadəyə və yayılmasına kömək edir. Əmtəə nişanlarının və digər fərqləndirici nişanların qorunması sistemi müəssisələrin artmasına təsir göstərir və iqtisadiyyatın inkişafını dəstəkləyir, coğrafi göstəricilər ehtiyatların dayanıqlı istehlakına yardım edir, seleksiya hüquqları isə daha davamlı bitki sortlarının yetişdirilməsinə kömək edir və bununla da ərzaq təhlükəsizliyinə təsir göstərir.

Nəhayət, müəlliflər və müəllif hüququnun sahibləri “yaşıl” gələcək konsepsiyasının yaradılmasında mühüm rol oynayır, əsərlərində “yaşıl” gələcəyi təbliğ edir. Eyni zamanda biznes nümayəndələri – innovativ müəssisələr özlərinin innovativ məhsulları ilə bizi "yaşıl" gələcəyə yaxınlaşdırırlar.

Hörmətli dostlar!

İqlim problematikasında, iqlimin dəyişməsi məsələlərində **Təbiət və Zəkanın** maraqları toqquşmayan, ziddiy-

yətli olmayan mövqedən irəli gələn yeni ekoloji düşüncə və şüur durur. Bu, ilk növbədə akademik N.Moiseyevin dediyi kimi, «ekoloji imperativ»dir, yəni, sadəcə olaraq təbiət qanunları ilə hesablaşmağın obyektiv zəruriliyi ilə yanaşı, təbiət tərəfindən irəli sürülən «texniki şərtlər»i də nəzərə almaq vacibliyidir. Bu cür yanaşma texnokratik yanaşmaya əks olan, ilk növbədə insan ölçüsü olan yanaşmadır.

«Ekoloji imperativ»də təbiət – elmi və humanitar yanaşmalar ilə vəhdət təşkil edir və bu səbəbdən həmin imperativin qəbulu **“əxlaq-mənəviyyat imperativinin”** qəbulu deməkdir. Bu mövqedən çıxış edərək, bir daha qeyd olunmalıdır ki, **antropogen fəaliyyət və əqli fəaliyyət nəticələri ekoloji problemin kəskinliyini yaradıbsa, insan zəkası da həmin problemin həllini tapacaq.**

BMT bunu əsas götürərək, 5 iyun tarixini Beynəlxalq Ətraf Mühit Günü elan etmişdir. BMT-nin İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının “Yaşıl artım” Bəyannaməsində qeyd olunduğu kimi, yeni təfəkkür davamlı iqtisadi artımın və ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasının qırılmazlığına kömək edəcəkdir. ÜƏMT isə ekoloji problematikanı prioritet seçərək, 2009-cu ildə 26 aprel – Beynəlxalq Əqli Mülkiyyət Günü «yaşıl innovasiyalı dəstək» devizi altında keçirmişdir.

Ümumdünya Meteoroloji Təşkilatının sabiq Baş direktoru cənab Mişel Jarrodun qeyd etdiyi kimi, ƏM iqlim məsələlərinin həllində maneə yox, katalizator olmalıdır. ÜƏMT-nin sabiq Baş direktoru, d-r Frensis Qarri də ekoloji təmiz texnologiyaya və bərpa olunan enerji mənbələrinə keçməyimizdə ƏM-in böyük rolunun olmasını xüsusi qeyd etmişdir.

İqlim dəyişməsi məsələləri Agentliyin nəzərində olmuşdur. 13 iyul 2009-cu ildə təşkil olunmuş Beynəlxalq Konfransdakı çıxışlarda xüsusi vurğulanmışdır ki, bütün kasıb və varlı ölkələr iqlim dəyişikliyinə nəticələrinə məruz qalır və bununla bağlı dövlət siyasətinin məqsədlərinə ƏM-in xüsusi töhfəsi mümkündür.

2010-cu ildə Müəllif Hüquqları Agentliyi (hazırda Əqli Mülkiyyət Agentliyi) İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkinin (Ombudsman) Aparatı ilə birgə “Ətraf mühit və əqli mülkiyyət” mövzusunda elmi-praktik seminar keçirmiş və seminarın materialları dərc edilərək yayılmışdır. Bütün bunların əsasını dövlət başçımızın ardıcıl addımları təşkil edir.

Bundan başqa, 2020-ci ildə koronavirusla bağlı tədbirlərin keçirilməsi məhdudiyyəti nəzərə alınaraq, 26 aprel “Əqli mülkiyyət” günü münasibətilə ÜƏMT tərəfindən

elan edilmiş “İnnovasiyalar “yaşıl” gələcək naminə” devizi ilə bağlı Əqli Mülkiyyət Agentliyi müraciət hazırlamış və kütləvi informasiya vasitələrində yaymışdır.

COP29-a diqqət yetirərək, öncə ondan başlamaq istəyirəm ki, **dövlət başçımızın dediği kimi, COP29-un keçirilməsinə “biz buna layiqlik, biz apardığımız siyasət nəticəsində dünya miqyasında çox güclü mövqelərə sahib olmuşuq. Azərbaycana beynəlxalq aləmdə olan hörmət günbəgün artır və biz bu hörməti öz əməllərimizlə, işimizlə, siyasətimizlə qazanmışıq”** (15 dekabr 2023-cü ildəki COP29-a həsr olunmuş toplantı).

Cənab Prezidentin yürütdüyü siyasətin məntiqi nəticəsi, biliyinə və cəsarətinə, kamilliyinə və müdrikliyinə əsaslanan uzaqgörənliyidir.

Prezident vəzifəsinə seçildiyi anın ilk illərindən, 2004-cü ildə dövlət rəhbərimiz alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə olunması üzrə dövlət proqramını təsdiq etdi.

O zaman kəsiyini xatırladaq: ərazimizin 20%-nin işğal altında olması 1 milyona yaxın qaçqın və məcburi köçkünlərin məskunlaşma durumu, torpaqlarımızı azad etmək üçün hərbi quruculuq problemi, 35%-lik yoxsulluq səviyyəsi.

yəsi... . Bütün bunlar həllini gözləyən və bu gün həll olunan həyati vacib məsələlər idi.

Bunların iqtisadi bazası, əsas maliyyə mənbəyi uğurla keçirilən neft strategiyası idi. Həmin zaman Azərbaycan öz enerji ehtiyaclarını təmin etmişdi, hətta neft və qaz ixracatçısı kimi tanınmış dövlət idi, belə ki, enerjinin alternativ imkanlarına və mənbələrinə ehtiyacımız yox idi. Təsdiq olunan dövlət proqramı məcburi deyil, düşünülmüş, gələcəyə yönələn atılmış addım idi. Həmin addımın uzaqgörənliyini təsdiqləyən sonrakı addım da oldu: 2009-cu ildə Sənaye və Energetika Nazirliyində Alternativ və Bərpaolunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi yarandı. Cənab İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin iclaslarında çıxışlarını sadalananlara əlavə etsək, görürük ki, dayanıqlı inkişafa, insan potensialının səmərəli istifadə edilməsinə, o cümlədən bakalavr, magistr, elmi dərəcələrə aid olan yeni ixtisasın – “davamlı inkişafın idarə edilməsi” – təsdiqlənməsi, Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə “inklüziv inkişaf mərkəzlərin” yaradılması – bütün bunlar öncədən düşünülmüş, gələcəyə, davamlı inkişafa yönəldilmiş ardıcıl tədbirlər sistemi idi.

2010-cu il Azərbaycanda Ekologiya ili, bu il – 2024-cü il isə “Yaşıl dünya naminə həmrəylik” ili elan edilmişdir.

Odur ki, bugünkü COP29-un keçirilməsi və bizim enerji transformasiyasındaki uğurlarımız həmin uzaqgörənliyin nəticəsidir.

Beləliklə, COP29-un Bakıda keçirilməsi qərarı Azərbaycanın “yaşıl enerji” siyasətinə qlobal dəstəyi ifadə edir, “yaşıl enerji” növlərinin yaradılmasını və “yaşıl enerji”nin dünya bazarlarına nəqlini enerji siyasətinin yeni prioritet istiqaməti kimi göstərir. Azərbaycanın bərpaolunan enerji potensialı çox yüksəkdir. 2030-cu ilədək elektrik enerjisinin qoyuluş gücündə bərpaolunan enerjinin payının Azərbaycanda 30%-ə çatdırılması gözlənilir. Statistik göstəricilərə görə, ölkəmizin bərpaolunan enerji mənbələrinin texniki potensialı quruda 135, dənizdə 157 qiqavatdır. Bərpaolunan enerji mənbələrinin iqtisadi potensialı **27 qiqavat**, o cümlədən külək enerjisi üzrə 3 min meqavat, günəş enerjisi üzrə 23 min meqavat, bioenerji potensialı 380 meqavatdır, dağ çaylarının potensialı 520 meqavat həcmində qiymətləndirilir.

Enerji transformasiyası ilə bağlı ölkəmiz mühüm işlər aparıb. Həmin işləri qiymətləndirmək məqsədilə beynəlxalq statistikaya müraciət edək.

2023-cü ilin Dünya İqtisadi Forumunun hesabatına əsasən, 120 ölkəyə aid Enerji keçidi indeksləri müəyyən edilib. Belə ki, ölkəmiz öz indeksinin 62-ə bərabər olması ilə dünya reytingində 32-ci yeri tutur və bir sıra inkişaf etmiş ölkələri üstələyir, o cümlədən G7, Avropa İttifaqına və İqtisadi inkişaf və əməkdaşlıq təşkilatına daxil olan ölkələrini (məsələn, Litva, Yunanıstan, İtaliya, Polşa, Belçika, Slovakiya, Çexiya, Bolqarıstan).

Bu göstəriciyə görə, Azərbaycan neft və qaz istehsalçıları və idxal edən ölkələr sırasında liderdir.

Hörmətli yığıncaq iştirakçıları!

Beynəlxalq statistika əsasında akademik Urxan Ələkbərovun araşdırmaları göstərir ki, **enerji keçidi indeksi (EKİ)** bir neçə göstəricilər əsasında formalaşır və bunlardan ən vacibi enerjinin istifadəsi səmərəliliyi indeksidir (EİS), yəni enerjinin bir vahidi hesabına təxminən 11,9 kVt/saat bərabər olan neftin bir kiloqramındakı istifadəsi nəticəsində yaradılan ÜDM-in həcmi başa düşülür.

Azərbaycanda alıcılıq qabiliyyəti pariteti nəzərə alınmaqla, bir vahid enerji istifadə edildiyi halda ÜDM-in də

yəri 11,6 \$-dır, özü də əgər 2004-cü ildə bu göstərici 4 \$-a bərabər idisə, 20 il ərzində 3 dəfə artaraq, Xəzəryanı ölkələrdən savayı Kanada, ABŞ və Fransanı geridə qoyub.

Bəs EKİ-nin yüksək nəticəsi hansı xərclər hesabına əldə edilib?

Bu məqsədlə ÜDM-in bir vahidinin, yəni 1000\$-ı alıcılıq qabiliyyəti pariteti ilə, istifadəsi nəticəsində yaradılmış EKİ-nin dəyəri müəyyən edilir.

Azərbaycanın həmin göstəricisi 2,62-ə bərabərdir. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycanın Enerji keçidi indeksinin formalaşması üçün maddi resursların optimal idarə edilməsi və xərclənməsidir. Dünya birincisi olan İsveç enerji indeksinin hər vahidinin formalaşmasına Azərbaycandan iki dəfədən çox vəsait sərf edir, ABŞ isə üç dəfədən çox.

Yaranan iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı problemin başında duran enerjidir və onun həllinin açarı da enerjidir. Həmin tezisi açıqlayaraq, 2023-cü ildə “Green Technology Book. Solutions for climate change mitigation” (“Yaşıl Texnologiyalar kitabı. İqlim dəyişikliyinə qarşısını alan həllər”) və BMT-nin digər beynəlxalq statistikasına müraciət edək.

Qalıq yanacaq növləri olan kömür, neft və qaz – global iqlim dəyişikliyinə daha çox arzuolunmaz töhfə verir,

qlobal istixana qazları emissiyalarının 75%-dən çoxunu və bütün karbon qazı emissiyalarının təxminən 90%-ni təşkil edir.

Bu gün atmosferdə olan CO2 konsentrasiyaları, 1750-ci ildə olandan təxminən 50% yüksəkdir ki, bu da ən azı son 800000 ildə baş vermiş təbii dəyişikliklərdən daha da üstündür.

Nə qədər vəziyyət mürəkkəb olsa da ÜƏMT nikbin, optimist baxışını yayaraq, “Yaşıl kitab”ında qeyd edir ki, “2030-cu il iqlim hədəflərinə çatmaq üçün ehtiyacımız olan texnologiyaların 80%-i (daha çoxu yeni yaranmaqla) artıq bazardadır. Hökumətlər və şəhərlər iqlim dəyişikliyinə azaldılması texnologiyalarını sürətlə inkişaf etdirməli və miqyasını genişləndirməlidirlər. Bununla belə, indi texnologiya seçimi hər zamankından daha vacibdir. Sadəcə olaraq, mövcud sistemləri optimallaşdırmaq iqlim məqsədlərinə çatmaq üçün kifayət etməyəcək”.

Bəs bunun səbəbi nədən ibarətdir?

Bunlar və patent sistemi haqqında fikirlərimlə sonrakı prezentasiyada bölüşəcəyik.

ABŞ Prezidentinin beynəlxalq iqlim siyasəti üzrə baş müşaviri Con Podestanın Azərbaycanın COP29-a hazırlığını yüksək qiymətləndirdiyi və həmin Dövlət Departamenti-

COP29-a doğru

nə 60 ermənipərəst konqresmenin Azərbaycan əleyhinə böhtanla dolu məktub göndərməsi və ABŞ-ın Demokratlar Partiyasının rüporu olan “Washington Post” qəzetinin COP29 ilə əlaqədar Azərbaycana qarşı çirkin kampaniyaya başladığı bir şəraitdə biz gələcək dünyanın rifahı naminə iqlim konfransının uğurla keçiriləcəyinə qəti əminliyimizi ifadə edirik.

II. İQLİM DƏYİŞİKLİYİ İLƏ BAĞLI ÜMUMİ MƏNZƏRƏ

Hörmətli dostlar!

İqlim dəyişiklikləri ilə bağlı ümumi mənzərə belədir:

İnsan fəaliyyəti nəticəsində yaranan karbon qazı kimi istixana qazları, 1850-ci ildən 1900-cü ilə qədər təxminən 1,1°C istiləşməyə səbəb olub. Bu hal, əhəmiyyətli iqlim dəyişikliyinə, o cümlədən insan və təbiətə iri miqyasda ziyan vuran kəskin hava şəraitinə səbəb olub.

Əgər qlobal istiləşmə sənayedən öncəki dövr ilə müqayisədə 1,5°C-dən çox olarsa, daha çox isti dalğalar, daha uzun isti mövsümlər və daha qısa soyuq mövsümlər müşahidə olunacaqdır. Qlobal istiləşmə 2°C artsa, kəskin istiləşmə kritik dözümlülük hədlərini daha tez keçərək, kənd təsərrüfatı və insan sağlamlığı üçün dağıdıcı nəticələrə səbəb olacaqdır. Külək, qar, buz, sahil zonaları və okeanlarda artan quraqlıq və rütubət dəyişiklikləri müxtəlif bölgələrə fərqli təsir göstərəcəkdir.

Hazırda hər il havanın çirklənməsi səbəbindən 8,7 milyondan çox insan həlak olur.

- Elmi məlumatlar sübut edir ki, iqlim dəyişikliyinə mənfi təsirlərindən yayınmaq üçün, 2030-cu ilə qədər tul-

lantıların sayının 2 dəfəyədək azaldılması və 2050-ci ilə qədər bu göstəricinin sıfır həddinə çatdırılması zəruridir.

- Dünya əhalisinin təxminən **80%-i** qalıtq yanacaqların xalis idxalçısı olan ölkələrdə yaşayır – təxminən 6 milyard insan isə digər ölkələrin qalıtq yanacaqlarından asılıdır və buna görə də geosiyasi zərbələr və böhranlara qarşı həssasdırlar. Halbuki qalıtq yanacaqlardan fərqli olaraq, enerjinin bərpa olunan mənbələri hər bir ölkə üçün əlçatandır.

Yəni qalıtq yanacaqdan fərqli olaraq, bərpa olunan enerji mənbələri bütün ölkələrdə mövcuddur.

- Qalıtq yanacaq, əvvəllər olduğu kimi, **dünya enerji istehsalının** 80%-dən çoxunu təşkil edir, lakin daha təmiz enerji mənbələri də tədricən öz mövqeyini yaxşılaşdırır. Hazırda elektrik enerjisinin təxminən 29%-i bərpa olunan mənbələrdən əldə edilir.

- 2030-cu ilə qədər bərpa olunan enerji mənbələrindən əldə olunan ucuz elektrik enerjisi, dünya üzrə elektrik təchizatın **65%-i** təmin edə bilər. Bu hal, 2050-ci ilə qədər enerji sektorunun 90%-dək karbonsuzlaşdırılmasına, karbon emissiyalarının miqdarının əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına və iqlim dəyişikliyinin təsirlərinin yaxşılaşdırılmasına töhfə verəcəkdir.

- Bərpa olunan enerji mənbələrinə qoyulan hər bir dollarlıq sərmayə, qalıq yanacaq sənayesinə qoyulan sərmayələrdən, **üç dəfə çox iş yeri imkanları yaradır**. Beynəlxalq Energetika Agentliyinin hesablamalarına əsasən, tullantıların sıfır həddinə çatdırılması, enerji sektorunda ümumi iş yerlərinin artmasına gətirib çıxaracaq: 2030-cu ilə qədər mədən yanacağı istehsalı sahəsində, təxminən 5 milyon iş yeri itirilə bilər, eyni zamanda təmiz enerji sahəsində isə əksinə olaraq, iş yeri sayları təxminən 14 milyon artacaq və nəticədə xalis artım 9 milyon təşkil edəcəkdir.

- 2020-ci ildə, insan sağlamlığı və ətraf mühitə vurulan zərər səbəbindən, qalıq yanacaq dəyərinə daxil edilməyən, mədən yanacaq sənayesinin subsidiyalaşdırılmasına, o cümlədən birbaşa subsidiyalar və vergi güzəştləri də daxil olmaqla, təxminən 5,9 trilyon dollar **xərclənmişdir**.

- Müqayisə üçün qeyd edilməlidir ki, 2050-ci ilə qədər tullantıların xalis sıfır həddinə çatdırılması üçün, 2030-cu ilə qədər texnologiya və infrastruktur da daxil olmaqla, bərpa olunan enerji mənbələrinə ildə təxminən 4 trilyon dollar **sərmayə qoyulmalıdır**.

- İlk xərclər, məhdud resurslara malik bir sıra ölkələr üçün əlverişli olmaya bilər və onların əhəmiyyətli bir hissəsi üçün, keçidin təmin edilməsi məqsədilə, texniki və

maliyyə dəstəyi tələb olunacaqdır. Lakin bərpa olunan enerji mənbələrinə qoyulan sərmayələr öz bəhrəsini verəcəkdir. Təkcə çirklənmənin və iqlim dəyişikliklərinin təsirinin azaldılması, 2030-cu ilə qədər dünya üzrə ildə 4,2 trilyon dollara qədər məbləğin **qənaət edilməsinə səbəb ola bilər.**

- Sərmayələrin artımı və müəyyən edilmiş gücün genişlənməsi ilə yaxın onilliklərdə on milyonlarla əlavə iş yerinin yaradılması gözlənilir. Bərpa olunan enerji sektoru üzrə 2050-ci ilə qədər ən azı 42 milyon insanın işlə təmin olunacağı gözlənilir. Enerji səmərəliliyinin təmin edilməsi üzrə tədbirlər – 21 milyon, sistemin çevikliyi isə 15 milyon əlavə iş yeri yaradacaq.

- Milli mərhələdə müəyyən edilmiş töhfələr – emissiyaların azaldılmasına və iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə uyğunlaşmağa yönəlmiş ayrı-ayrı ölkələrin iqlim üzrə fəaliyyət planları – istiləşmənin 1,5⁰C-ə qədər məhdudlaşdırılması ideyasına əsaslanaraq, bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadənin məqsədlərini müəyyən etməli, qlobal elektrik enerjisinin istehsalında bərpa olunan enerji mənbələrinin payı isə 2030-cu ilə qədər indiki 29%-dən 60%-dək yüksəlməlidir.

COP29-a doğru

- Əgər biz 2050-ci ilə qədər xalis sıfır tullantılara nail olmaq istəyiriksə, indidən 2030-cu ilə qədər texnologiya və infrastruktur da daxil olmaqla, bərpa olunan enerji mənbələrinə ildə təxminən 4 trilyon dollar sərmayə qoyulmalıdır.

Bu sərmayə illik qalıq yanacaq subsidiyalarından çox aşağıdır, lakin öz bəhrəsini verəcəkdir. Təkcə çirklənmənin və iqlim dəyişikliklərinin təsirinin azaldılması, 2030-cu ilə qədər dünya üzrə ildə 4,2 trilyon dollara qədər məbləğin qənaət edilməsinə səbəb ola bilər.

III. İQLİM DƏYİŞİKLİKLƏRİ VƏ DÜNYA MİQYASINDA PATENT FƏALİYYƏTİ

Hörmətli dostlar!

Öncə, salamlama sözündə qoyulan suala – hansı səbəbə görə patentlərin əsasında texnologiyaların təkmilləşməsi iqlim məqsədləri üçün kifayət deyil? - şərhini verək.

“Texnologiya prosesin əsas hissəsidir. O, inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlara resurslardan daha səmərəli istifadə etməyə imkan verə bilər. O, həmçinin yüksək karbonlu materialları əvəz etməyə və iqlim perspektivlərini şəhərlərimizin, binalarımızın, məhsulların və qida sistemlərinin inkişafına sistemli şəkildə inteqrasiya etməyə imkan verir”.

Bu yaxınlarda İqlim Dəyişikliyi üzrə Hökumətlərarası Panel (IPCC) tərəfindən bildirildiyi kimi, xidmətlərə tələbatın qarşısını almaq, dəyişdirmək və yaxşılaşdırmaq 2050-ci ilə qədər qlobal miqyasda istixana qazı emissiyalarını 40-70% azaltmaq potensialına malikdir. **Bu, investisiyalarımıza, siyasətlərimizə və davranışlarımıza dəyişikliklər tələb edir.** Texnologiya və innovasiyalar, həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün təəs-süf doğurmayan seçimlər təqdim edən bir çox texnologiya

ilə həmişəki kimi işi təkmilləşdirməkdən daha çox sistemlərin dəyişməsinə təmin etmək gücünə malikdir. Rəqəmsal texnologiyalar burada tələb və təklifi daha yaxşı uyğunlaşdırmaq, lazımsız istehsal tullantılarının qarşısını almaq və dairəvi sistemlərin dizaynını və istifadəsini təmin etmək potensialını nəzərə alaraq xüsusi qeyd edilməlidir.

Əsas odur ki, iqlim texnologiyaları qalıq yanacaqdan imtina etmədən səmərəsizdir: Qalıq yanacaqdan asılılıq bir çox iqlim texnologiyalarının səmərəliliyini azaldır. Elektrik qövs sobaları, elektrik nəqliyyat vasitələri, hidrogen və istilik nasosları müxtəlif sektorların karbonsuzlaşdırılması üçün vacib hesab olunur. Bununla belə, bu texnologiyaların iqlimin azaldılması potensialı onları qidalandıran elektrik şəbəkələrini gücləndirmək üçün bərpa olunan enerjiyə tabedir. Məsələn, alternativ poladqayırma yanacağı kimi hidrogen iqlim texnologiyası diqqət çəkir. Bununla belə, onun dekarbonizasiya potensialı ilk növbədə hidrogenin necə istehsal olunduğundan çox asılıdır. Bərpa olunan elektrik enerjisindən daha çox təbii qazdan (qalıq yanacaq) əldə edilən hidrogen məhdud emissiyaların azaldılması potensialına malikdir. Əsasən qalıq yanacqlardan istifadə edən elektrik şəbəkəsi sistemlərinə malik ölkələr hidrogen və elektrik enerjisindən asılı olan digər karbonsuzlaşdırma

tədbirlərinin davamlı və səmərəli şəkildə həyata keçirilməsində maneələrlə üzləşirlər. Beləliklə, **qalıq yanacaqların tədricən ləğvi bir çox iqlim texnologiyalarının müvəffəqiyyəti və səmərəliliyi üçün yalnız bir stimul deyil, həm də ilkin şərtidir.**

Bəs bu yaşıl texnologiyalar hansılardır?

UNCTAD 17 qabaqcıl yaşıl texnologiyaları seçib və qeyd edir ki, bunlar 2030-cu ilə qədər həcmi 9,5 trilyon dollardan çox bazar yarada bilər, onların arasında aşağıdakılar da vardır:

- süni intellekt;
- blokçeyn;
- əşyaların interneti;
- elektromobillər;
- 5G;
- 3D-çap;
- pilotsuz uçuş aparatları;
- robot texnikası;
- gen redaktəsi;
- nanotexnologiyalar;
- bərpa olunan enerji mənbələri.

“Yaşıl kitab”da qeyd olunur ki, global istiləşməni 1,5 və ya hətta 2 dərəcə selsi ilə məhdudlaşdırmaq üçün

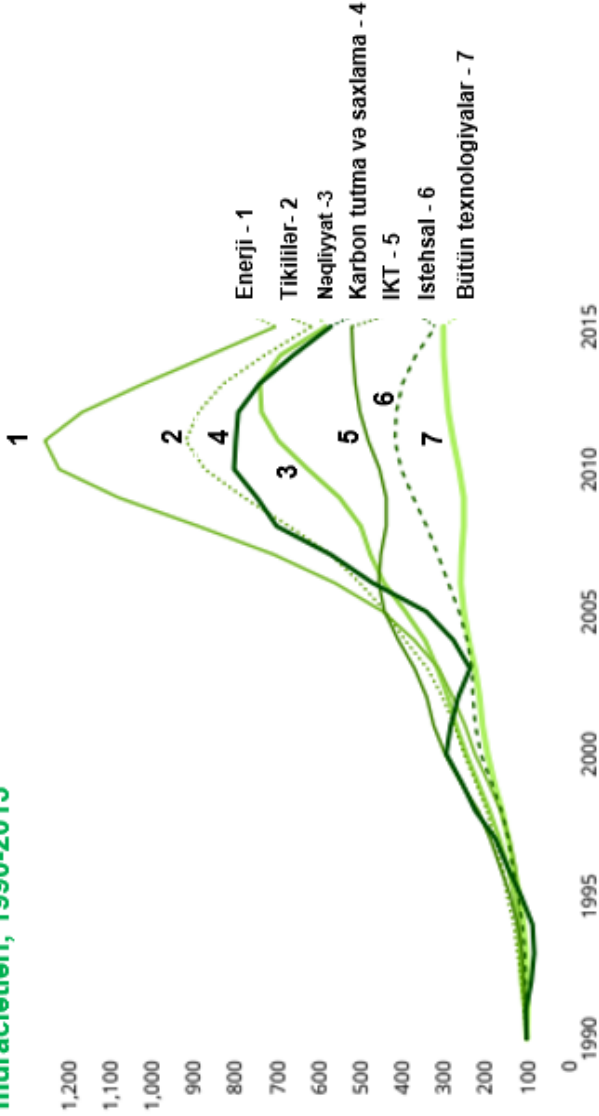

modelləşdirilmiş hər bir yol bu onillikdə istixana qazlarının sürətli və kəskin azaldılmasına əsaslanır. 2030-cu ilə qədər emissiyaları yarıya endirmək üçün lazım olan həllərimiz olsa da, 2050-ci ilə qədər xalis sifıra çatmaq əhəmiyyətli və sürətli texnoloji yeniliklər tələb edilir.

Statistik faktlarla tanış olaq.

İqlim dəyişikliyinə təsirinin azaldılması texnologiyalarında ixtiralar 1995-2011-ci illər arasında beş dəfə artmışdır. Lakin sonradan 2014-2017-ci illər arasında verilmiş patent müraciətlərinin ümumi sayında nəzərəçarpan yavaşlama müşahidə edilmişdir (qrafikə bax).

Müxtəlif sektorlarda olan iqlim yumşaldılması texnologiyaları üzrə qlobal patent müraciətləri, 1990-2015

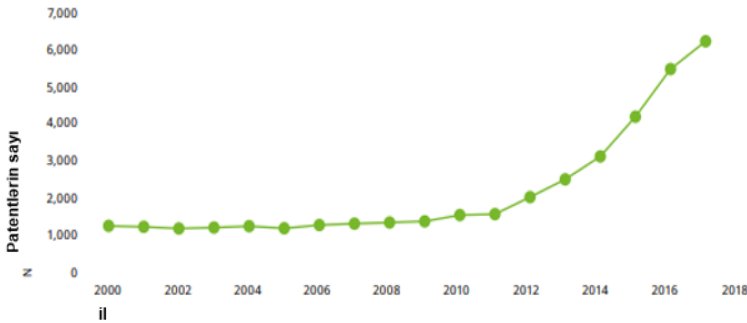
QEYD: İKT- İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları

Mənbə: IEA, 2019b, Green Technology Book Solutions for climate change mitigation, © WIPO, 2023

COP29-a doğru

Kənd təsərrüfatı sektorunda patentlərlə mühafizə olunan yüksək səviyyəli innovasiyalar mövcuddur. Kənd təsərrüfatı mühəndisliyi sahəsində patent müraciətləri 2000-2017-ci illər arasında ildə təxminən 10% artıb və bu dövr ərzində 6 dəfə çoxalıb. 2001-2020-ci illər arasında bütün texnologiyalar üçün patent müraciətlərinin 400% artması ilə, 9 texnoloji yenilik kənd təsərrüfatı sektorunda səviyyələr orta səviyyədən xeyli yuxarıdır, bunu kənd təsərrüfatı patent ərizələrinin sayı sübut edir (qrafikə bax).

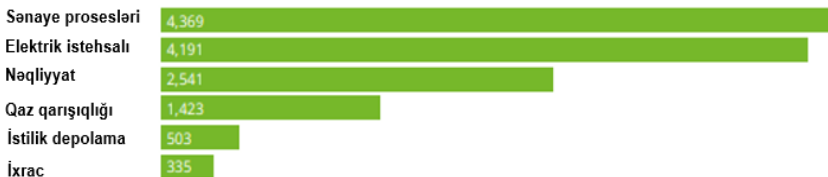
Kənd təsərrüfatı mühəndisliyi üzrə patent müraciətlərinin sayı, 2000-2017

Mənbə: Sozzi et al., 2018, Green Technology Book Solutions for climate change mitigation, © WIPO, 2023

Hökumət siyasətləri ilə idarə olunan hidrogen texnologiyaları və patentləri davamlı olaraq artır. 2021-ci ilin əvvəlinə 30-dan çox ölkə hidrogen yol xəritəsi hazırlamışdır. 2010-cu ildən bəri qlobal miqyasda 32.000-dən çox patent ailəsi təqdim edilmişdir. Onların 77 faizi aktivdir ki, bu da potensial olaraq yüksək səviyyədə kommersiya marağı olduğunu göstərir. Çin, ABŞ və Yaponiya hidrogen texnologiyası sahələrində patent müraciətlərinin sayına görə liderlik təşkil edir. Patentlərin yarından çoxu hidrogen istehsalına, əsasən elektrolizlə, qalanları isə saxlanma, paylama və istifadəyə yönəlib. Hidrogenin istifadəsi baxımından patent müraciətlərinin əksəriyyəti onun sənaye proseslərində və elektrik enerjisinin istehsalında tətbiqi ilə bağlıdır (qrafikə bax). Bu, polad və sement sektorları üçün perspektivlidir.

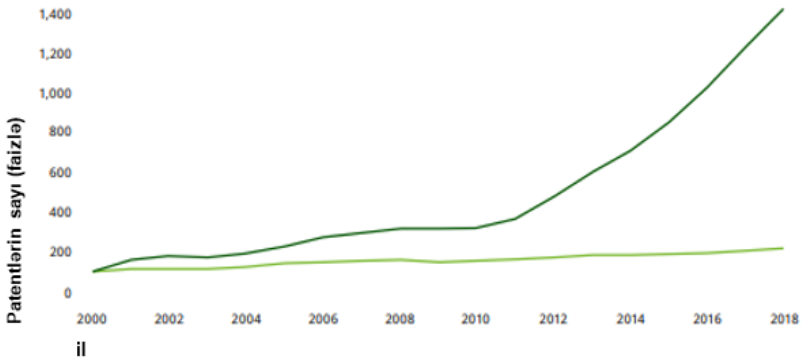
Hidrogen utilizasiyası üzrə qlobal patent müraciətləri, 2010-2020

Mənbə: IP Australia, 2021, Green Technology Book Solutions for climate change mitigation, © WIPO, 2023

4-cü sənaye texnologiyalarında son onilliklərdə nəzərə çarpacaq inkişaf müşahidə edilmişdir. Onların artımı ümumilikdə texnologiyalar üzrə baza artım tempindən beş dəfə çoxdur və 2018-ci ildə qlobal patentləşdirmə fəaliyyətinin 11%-ni təşkil edib (qrafikə bax).

Sənaye 4.0 texnologiyaları üçün patentlərdə qlobal artım (tünd yaşıl) bütün texnologiya sahələri (yaşıl) ilə müqayisə, 2000-2018

Mənbə: EPO, 2020, Green Technology Book Solutions for climate change mitigation, © WIPO, 2023.

Tətbiqlərdəki bu kütləvi artım müvafiq olaraq Avropa, Yaponiya, Çin və Koreya Respublikası ilə müqayisədə ABŞ-da kəskin şəkildə daha böyükdür. Patent fəaliyyəti də

yüksək konsentrasiyaya malikdir. Birləşmiş Ştatlar və Çin ən böyük rəqəmsal platformalara malikdir, dünyanın ən böyük məlumat mərkəzlərinin yarısına ev sahibliyi edir və ən yüksək 5G qəbul dərəcələrinə malikdir. Tədqiqat və inkişaf baxımından ABŞ və Çin son beş ildə dünyanın ən yaxşı süni intellekt tədqiqatçılarının 70%-ni və süni intellekt üzrə startapın maliyyələşdirilməsinin 94%-ni təşkil edir.

Müəyyən texnologiyalarda daha da böyük bir patent artımı müşahidə olunmuşdur. Blockçeyn (Blok zənciri) patent müraciətləri 2013-cü ildən bəri hər il 140-230% artıb. Süni intellekt və maşın öyrətməsi üzrə sənədlər 2012-2016-cı illər arasında qlobal miqyasda dörd dəfə artıb, onların 92%-i 2019-cu ildə aktiv olub.

Sonda isə bərpa olunan enerjinin qlobal göstəriciləri 2008-2020-ci illər üzrə verilir (cədvələ bax).

Burada diqqəti bərpaolunan enerjinin hədəfləri olan ölkələrin sayına yönəldək.

2008-2017-ci illərdə 79-dan 179-a qədər artım müşahidə olunur və 2020-ci ildə bu say 165 ölkəyə bərabərdir.

Bərpa olunan enerjinin qlobal göstəriciləri

Bərpa olunan enerjinin qlobal göstəriciləri	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bərpa olunan enerjiyə illik investisiyalar (milyard, ABŞ dolları)	130	160	211	257	244	232	270	286	241	326	196	298,4	303,5
bərpa olunan enerjinin ümumi quraşdırılmış gücü (hidroenergetika daxil olmaqla, qıtqavat (GW))	1140	1230	1320	1360	1470	1578	1712	1849	2017	2197	2387	2581	2838
Hidroenergetika (GW)	885	915	945	970	990	1018	1055	1064	1096	1112	1135	1150	1170
Günəş energetikası (GW)	16	23	40	70	100	138	177	227	303	405	512	621	760
Külək energetikası (GW)	121	159	198	238	283	319	370	433	487	540	591	650	743
Bioenergetika (GW)										121	131	137	133
Geotermalenergetika (GW)										12,8	13,2	14	14,1
Biodizel istehsalı (milyard, litr)	12	17,8	18,5	21,4	22,5	26	29,7	30,3	30,8	33	41	41	39
Etanol istehsalı (milyard, litr)	67	76	86	86	83	87	94	98	99	104	111	115	105
Bərpa olunan enerjinin inkişafı hədəfləri olan ölkələrin sayı	79	89	98	118	138	144	164	173	176	179	169	172	165

Mənbə: *Wikipedia*

İndi isə qabaqcıl olan dövlətlərdə və tanınmış iri kompaniyalarda yaşıl iqtisadiyyata qulluq edən patentlərin (“yaşıl patentlər”) vəziyyəti ilə tanış olaq.

Çindən başlayaq.

Ekoloji təmiz və aşağı karbonlu patentlərin statistik təhlili üzrə son hesabatda qeyd olunduğu kimi, Çinin dayanıqlı inkişafı, onun güclü “yaşıl” innovasiyaları ilə daha da güclənir. Hesabatda, aşağı karbonlu texnologiyalar üzrə patent müraciətlərinin sayının illik müqayisədə 20% artması qeyd olunur ki, bu da qlobal orta göstəriciləri keçir.

Çin Dövlət Əqli Mülkiyyət İdarəsi tərəfindən nəşr olunan hesabatda Çinin qlobal, yaşıl inkişafın təşviqində əsas rolu vurğulanır. Bildirilir ki, 2023-cü ildə Çindən daxil olan ekoloji təmiz və aşağı karbonlu ixtiralarla dair patent müraciətlərinin sayı, dünya həcminin yarısından çoxunu təşkil etmiş və illik hesabda 20% artaraq, 101 minə çatmışdır.

Elektrik avtomobil istehsalçısı olan NIO şirkəti, ixtiraya dair ən çox patentə sahib şirkətdir. 2023-cü ildə bu Çin şirkətinin ümumi gəliri 55,62 milyard yuana (7,78 milyard ABŞ dolları) çatmış, bunun da 13,43 milyard yuanı elmi-tədqiqat işlərinə yatırılmışdır. 2024-cü ilin iyun ayına olan məlumata əsasən, on illik avtomobil istehsalçısı olan

şirkət, dünya üzrə 9000-ə yaxın patent müraciətləri ilə seçilir.

Hesabatda 2017-ci ildən bəri, bütün dünya üzrə patent müraciətlərinin sayında müşahidə olunan rekord sayda artım barədə qeyd olunur. Bu müraciətlərin ümumi sayında 37,2%, enerji saxlama cihazları üzrə patentlərin payına düşür və bu sahədə artım tempi 19,8% təşkil edir, karbon tutumu, utilizasiyası və saxlanması sahəsindəki müraciətlərin payı isə 6,7% təşkil edir. Ekoloji təmiz enerji mənbələri üzrə hidrogen enerjisi, bir çox ölkələr üzrə yeni innovasiya sahəsinə çevrilərək, sürətli artım nümayiş etdirir.

Hesabata əsasən, Çin 2016-cı ildən 2023-cü ilə qədər olan müddət ərzində, yanacaqdan istifadə nəticəsində karbon dioksid emissiyalarının azaldılması və enerji qənaəti kimi sahələrdə öz artım tendensiyasını qoruyub saxlayaraq, digər iri ölkələri geridə qoymuşdur.

Çin 2030-cu ilə qədər karbon emissiyalarının pik həddə çatdırılması və 2060-cı ilə qədər karbon neytrallığına nail olmaq üçün, öz qarşısına məqsədlər qoyub.

Çin Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin 20-ci çağırışının 3-cü Plenumunda qəbul olunmuş Qərara əsasən, yaşıl və aşağı karbonlu inkişafın təşviq edilməsinin zəruriliyi vurğulanır.

2023-cü il istehlak tendensiyalarına dair Hesabata əsasən, çinli istehlakçıların 73,8%-i və əsasən, 1990-cı illərdən sonra doğulmuş istehlakçılar, yaşıl və ekoloji cəhətdən təmiz məhsullara və ya brendlərə üstünlük verirlər.

Aşağı karbonlu texnologiyalara üstünlüyün verilməsi, novatorlar üçün bir sıra imkanlar yaradır. Məişət texnikası üzrə lider olan Gree şirkəti enerjiyə qənaət və emissiyaların azaldılması sahələri üzrə, təxminən 3500 patent müraciətləri edib.

Keçək Yaponiyaya.

Yaponiyada patent fəaliyyətinin “yaşıllaşdırılması” dərəcəsi kifayət qədər yüksəkdir: Yaponiyada bütün patentlərin 9,9%-i ətraf mühit texnologiyaları təşkil edir. Bu göstərici yalnız Almaniyada yüksəkdir: 12,1%. Dünya üzrə orta göstərici 8,9% , Koreyada – 9,6%, İsveçdə – 9,2%, ABŞ-da – 7,6%, Çində – 6,9% təşkil edir. Rusiyada, 2012-ci ildə, ekoloji texnologiyalara dair patentlərin payı, ümumilikdə mövcud olan bütün patentlərinin sayının, 7%-i təşkil edib. Çin və Hindistanda, ekoloji ixtiraların patentləşdirilməsində çox böyük artım müşahidə edilir (2000-2012-ci illər ərzində 9-10 vahid artım). Eyni zamanda, Yaponiya, rezidentlər və xarici iddiaçılar tərəfindən qeydə alınan “yaşıl” patentlərin sayına görə (32,4%) yalnız Çindən (37,7%) geri

qalır və ABŞ-ı (25%) qabaqlayaraq, dünyada ikinci yerdə qərarlaşır. Bu göstərici, yeni ekotexnologiya bazarının, intensiv inkişafının göstəricisidir.

Bunlardan savayı qeyd etməliyik ki, 2006-cı ildə qlobal elektrik istehlakının təxminən 18%-i bərpa olunan enerji mənbələrindən, 13%-i isə odun yanması kimi ənənəvi biokütlədən təmin olunmuşdur. 2010-cu ildə qlobal enerji istehlakının 16,7%-i bərpa olunan mənbələrdən əldə edilib; 2015-ci ildə bu rəqəm 19,3% olmuşdur. Ənənəvi biokütlənin payı tədricən azalır, bu zaman bərpa olunan enerjinin payı isə artır.

Rusiya Elmlər Akademiyasının Energetika Araşdırmaları İnstitutunun və Moskva İdarəetmə Məktəbinin “Skolkovo” Enerji Mərkəzinin proqnozuna əsasən, 2040-cı ilədək bərpa olunan enerji mənbələri qlobal elektrik enerjisi istehsalının 35-50%-ni və ümumi enerji istehlakının 19-25%-ni təmin edəcəkdir.

2004-cü ildən 2013-cü ilə qədər Avropa İttifaqında bərpa olunan mənbələrdən istehsal olunan elektrik enerjisinin payı 14%-dən 25%-ə yüksəlmişdir. Almaniyada 2018-ci ildə elektrik enerjisinin 38%-i bərpa olunan mənbələrdən istehsal edilib. 21 may 2023-cü il tarixində saat 11:00-dan 17:00-a qədər Aİ ölkələrinin böyük əksəriyyətində alterna-

tiv mənbələrdən (külək turbinləri və günəş elektrik stansiyaları) həddindən artıq istehsal səbəbindən elektrik enerjisinin dəyəri mənfi qiymətlərə keçmişdir.

Braziliya şəkər qamışından yanacaq etanolu istehsal etməklə, dünyanın ən böyük bərpa olunan enerji proqramını yerinə yetirir; etil spirti hazırda ölkənin avtomobil yanacağına olan tələbatının 18%-ni ödəyir. Etanol yanacağı ABŞ-da da geniş yayılmışdır.

Hydroenergetika bərpa olunan enerjinin ən böyük mənbəyidir, qlobal elektrik enerjisi istehsalının 15,3%-ni və qlobal enerji istehlakının 3,3%-ni təmin edir (2010-cu ildə).

Külək enerjisindən istifadə 2013-cü ildə quraşdırılmış gücü 318 qiqavat (GW) olmaqla bütün dünyada ildə təxminən 30% artır və Avropa, ABŞ və Çində geniş şəkildə istifadə olunur.

Günəş elektrik stansiyaları Almaniya və İspaniyada məşhurdur. Günəş istilik stansiyaları ABŞ və İspaniyada fəaliyyət göstərir və onlardan ən böyüyü Moxave səhrasındakı 354 MVt gücündə olan stansiyadır.

Fotoelektrik panel istehsalı sürətlə artır, 2008-ci ildə istehsal olunan panellərin ümumi gücü 6,9 GW (6,900

MVt) təşkil edir ki, bu da 2004-cü il səviyyəsindən təxminən altı dəfə çoxdur.

Böyük qeyri-xammal şirkətləri bərpa olunan enerjidən istifadəni dəstəkləyir. Belə ki, IKEA özünü 2020-ci ilə qədər tamamilə bərpa olunan enerji ilə təchiz olunmağı hədəfləmişdir.

Bəs iri kompaniyalarda, biznesdə vəziyyət nə yerdədir?

Apple – günəş elektrik stansiyalarının ən böyük sahibidir və şirkətin bütün məlumat mərkəzləri bərpa olunan enerji mənbələrindən qidalanır. Google-un enerji istehlakında bərpa olunan mənbələrin payı 35% təşkil edir və şirkətin bərpa olunan enerjiyə investisiyaları 2 milyard dolları ötüb.

İqtisadiyyatın Ali Məktəbi (Высшая школа экономики) və Sankt-Peterburqun Avropa Universitetinin birgə tədqiqatları göstərir ki, enerjinin bərpa olunan mənbələrinin və yaşıllıq enerjetikanın istifadəsinin kompaniyaların fəaliyyətinə böyük təsiri mövcuddur. Bəllidir ki, dövlət və biznes yüzlərlə milyard dollar enerjinin bərpa olunan mənbələrinin, nüvə enerjetikasının və elektronəqliyyatın inkişafına xərcləyir. Bunların payı 2020-ci ildə enerji sektoruna yatırılan investisiyaların ümumi həcmindən 40%-ni təşkil edirdi

və 400 mlrd. dollara çatmışdı. Avropa Birliyində yaşıl energetikaya aid olan məsrəflər 3,5 dəfə ənənəvi energetikaya aid olan xərcləri üstələyirdi. Misal üçün, Çin qaz və neft sferalarına yatırımları 40% azaldaraq, əsasən enerjinin bərpa olunan mənbələrinə yönəldir.

BRICS ölkələrinin ən iri firmaları arasında keçirilən yaşıl energetikanın 3 növünə aid (enerjinin bərpa olunan mənbələri, yanacaqın yanmasında tullantıları azaldan texnologiyalar və nüvə texnologiyaları) araşdırması göstərdiyi kimi, lider – Çindir və onun payı enerjinin bərpa olunan mənbələrə aid patentləri 94%, kombinə olunan sistemlərdə isə 89%-dir.

Araşdırma göstərir ki, karbon qazının (CO₂) emissiyası artmaqla kompaniyaların mənfəəti azalır və kompaniyanın bazaradakı kapitallaşmasına mənfi təsir göstərir. Belə ki, karbon qazının tullantılarının 1% artımı kompaniyanın 2% rentabelliğini azaldır, investisiyaların rentabelliği isə 5-7% azalır. Lakin yaşıl energetikaya aid qeydə alınan patentlərin sayının artması, kompaniyanın mənfəətini 0,7% artırır və ən çox vəziyyəti yaxşılaşdıran atom enerjisi sahəsinə aid olan patentlərdir – 1,6%. İnvestisiyaların rentabelliği o zaman 2-3% artmış olur.

IV. AZƏRBAYCANDA PATENT FƏALİYYƏTİNİN NƏTİCƏLƏRİ

Məruzənin sonunda Azərbaycanda mövcud olan vəziyyət və qarşımızda duran vəzifələr üzərində dayanaq.

Patent və faydalı modellərə olan iddialar (ixtira fəallığı).

Ümumi iddia sənədləri

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ölkə üzrə ixtira və faydalı model barəsində iddia sənədlərinin ümumi sayı, ədəd	212	225	149	167	240	268	203
							9 ay

Cəmi: 1464

“Yaşıl inkişaf” göstəriciləri üzrə statistik məlumatlar

Ölkə üzrə ətraf mühit üçün ixtira və faydalı model barəsində iddia sənədlərinin ümumi sayı, ədəd	16	13	9	14	16	16	30
							9 ay

Cəmi: 114

Faiz: 7,8%

COP29-a doğru

Qarşımızdakı statistika aşağıdakı nəticələrə gəlmək imkanını verir:

Birincisi, ƏMA fəaliyyətinə 2019-cu ildən başlayaraq, 2019 və 2020-ci illər istisna olmaqla (COVID illəri), hər il patent iddiaların sayına görə artım nümayiş etdirib və 2023-cü ildə rekord (268 ədəd) iddia sənədi qəbul edilib.

İkincisi, “yaşıl patentlər”in artımı da nəzərə çarpır və 2024-cü ilin 9 ayında 30 ədədə çatdırılıb. Bunların (114 ədəd) patentlərin ümumi sayına görə nisbəti (1464 ədəd) 7,8% təşkil edir.

Patentlər

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ölkə üzrə ixtira və faydalı model barəsində patentlərin ümumi sayı, ədəd	80	120	150	146	142	142	116
							9 ay

Cəmi: 896

“Yaşıl inkişaf” göstəriciləri üzrə statistik məlumatlar

Ölkə üzrə ətraf mühit üçün ixtira və faydalı model barəsində patentlərin ümumi sayı, ədəd	8	7	4	6	8	14	30
							9 ay

Cəmi: 80   **Faiz: 8,9%**

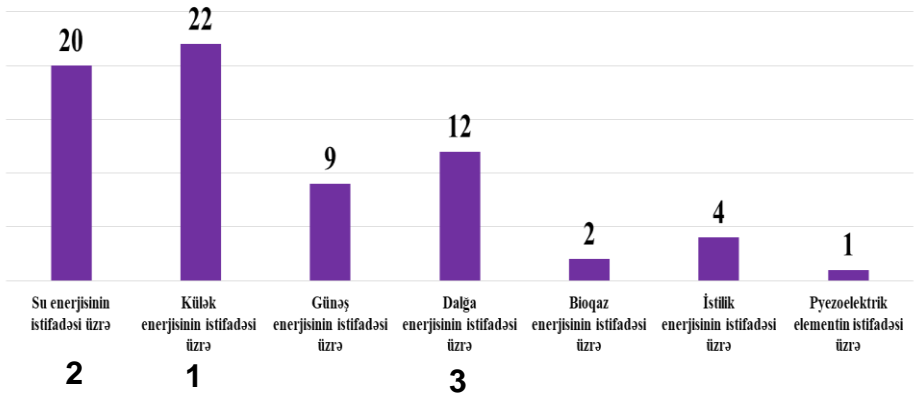
COP29-a doğru

Göründüyü kimi, “yaşıl patentlər”ə diqqət yetirilir, bunların ümumi sayı nisbəti faizi daha da üstündür (7,8% qarşı 8,9%), lakin diqqət verilən “yaşıl patent”lərə artırılmasına yönəldilməlidir.

Aşağıdakı məlumatda iddiaların “yaşıl patentlər”in istiqamətlər üzrə paylanması verilir:

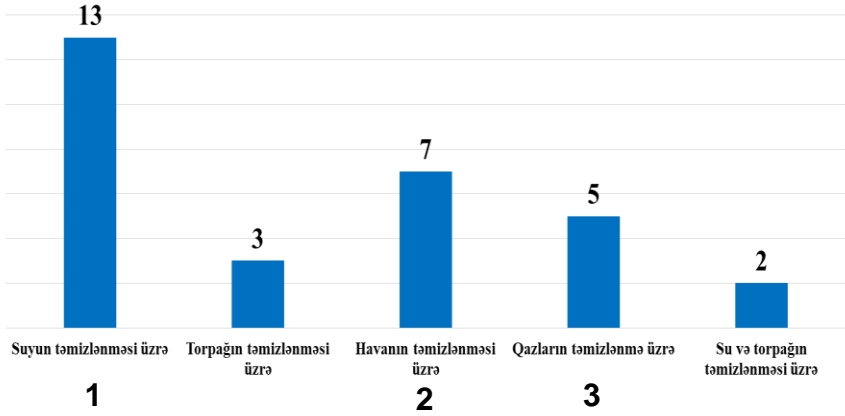
2018-2024-cü illər (yanvar-sentyabr ayları) üzrə:

Alternativ enerjetikaya aid qurğu və üsula dair müraciətlərin sayı

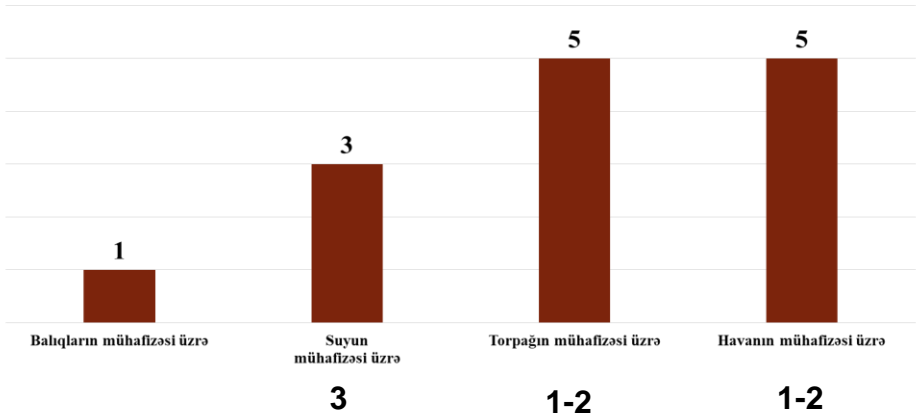

COP29-a doğru

Ətraf mühitin təmizlənməsi üçün qurğu və üsula dair müraciətlərin sayı

Ətraf mühitin mühafizəsi üçün qurğu və üsula dair müraciətlərin sayı

Patent sahəsində Agentliyin əldə etdiyi yekunlar dövlət başçısı İlham Əliyevin təşəbbüsü və söyləri nəticəsində aparılan islahatların nəticəsidir. Bu sıraya daxil olan işlər və tədbirlər qısaca da olsa, qeyd edilməlidir.

İxtiraçıların və sahibkarlıq subyektlərinin yaradıcılıq fəaliyyətinin dəstəklənməsi məqsədilə sənaye mülkiyyəti obyektlərinin qeydiyyatı üçün iddia sənədlərinin qəbulu Əqli Mülkiyyət Agentliyində yaradılan **“Patentlərə, Əmtəə Nişanlarına Açıq Hədəf” (PƏNAH)** rəqəmli informasiya sistemi vasitəsilə həyata keçirilir.

PƏNAH rəqəmli sistemi **24/7 rejimində** fəaliyyət göstərir və qeydiyyatın istənilən yerdən və istənilən vaxt təşkildir.

Şəffaflığın və məlumatlara əlçatanlığın təmin olunması sahəsində növbəti addım olaraq Sənaye Mülkiyyəti Obyektlərinin Reyestri – ixtiralar, faydalı modellər, sənaye nümunələri, əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilərə dair **“Açıq reyestrlər”** yaradılmışdır. Hər kəs “açıq reyestrlər”ə maneəsiz və ödəniş etmədən daxil ola, o cümlədən patent almaq istəyən və ya əmtəə nişanını qeydiyyatdan keçirmək istəyən şəxs patentlər və əmtəə nişanları barədə məlumatları əldə edə bilər.

Yeni infrastruktur layihələri sırasında yaradılmış “Çağ-

rı Mərkəzi”nə orta hesabla il ərzində **24 mindən** çox müraciət daxil olur.

ÜƏMT müasir çağırışlara cavab verən milli əqli mülkiyyət ofislərinin yaradılmasına aid təlimatların hazırlanması məqsədilə dünya üzrə **204 ofis** arasından **15 ölkənin** mükəmməl idarəetmə strukturuna və inzibatçılıq mexanizmlərinə malik olan ofisləri sırasına Azərbaycan Əqli Mülkiyyət Agentliyini də daxil edib.

MDB məkanında fəaliyyət göstərən Avrasiya Patent Təşkilatı (APT) əqli mülkiyyət sahəsində Azərbaycanın müsbət təcrübəsini nəzərə alaraq “Müasir əqli mülkiyyət ofisinin formalaşması və fəaliyyəti” mövzusunda geniş prezen-tasiya və məqalə sifariş edərək, onu Moskvada nəşr olunan tanınmış peşəkar “**Əqli mülkiyyət: Sənaye mülkiyyəti**” jurnalının xüsusi buraxılışında (2023, №5) dərc etdirmiş və Avrasiya Patent Təşkilatının rəhbəri tərəfindən həmin təcrübədən geniş istifadə etmək tövsiyə olunmuşdur.

İxtiralar üzrə iddia sənədlərinin ekspertiza müddəti ümumi qaydaya görə **12 ay** təşkil etdiyi halda orta hesabla **8-9 aya** endirilmiş, MDB məkanında ilk olaraq ixtira, faydalı model və sənaye nümunələrinə dair iddia sənədlərinin **3D formatında** qəbuluna başlanılmışdır.

Əmtəə nişanına dair iddia sənədinin mahiyyət üzrə ekspertiza prosedurlarının müddəti orta hesabla **3 ay təşkil etmişdir** (beynəlxalq təcrübədə **6-12 ay**).

Sürətli ekspertizanın müddəti iddia sənədinin baxılmağa qəbul edildiyi tarixdən **bir ay** əvəzinə **15-20 gün** təşkil edir.

Onu da qeyd edək ki, Qİİ-2024 Hesabatında ƏMANın bilavasitə sərəncamında olan göstəricilər artmışdır, patentlərlə bağlı Cənubi Qafqazda liderlik əldə edilmişdir.

Bu gün əqli mülkiyyət hüquqları sahəsində “yaşıl” innovasiyaların yaranmasına və təşviqinə yönəlmiş bir neçə tendensiya mövcuddur. Ədəbiyyatda “yaşıl” innovasiyalar anlayışı icra üsulundan və mümkün olan nəticələrdən asılı olaraq üç növə bölünür:

- məhsulların təkrar istifadəsi və emalı yolu ilə müəssisələrin ətraf mühitə olan təsirinin azaldılması;

- zərərli komponentlərin istifadəsini azaltmaqla, təşkilatların ekoloji problemlərinin həllinə yönəldilməsi;

- ekoloji cəhətdən təmiz məhsulların istehsalına və belə məhsulların istehsalı zamanı daha az təbii resurslardan və enerjiddən istifadə etməklə, səmərəli üsullardan (vasitələrdən) istifadə.

“Yaşıl” innovasiyaların kifayət qədər geniş tipologiyasını nəzərə alaraq, “yaşıl” (ekoloji cəhətdən təmiz) texnologiyaların inkişafı üzrə əqli mülkiyyət alətlərinin çox ölçülü istifadəsini qeyd etmək olar.

Belə ki, **“Dentsu International”** və **“Microsoft Advertising”** şirkətlərinin apardığı araşdırmalara əsasən, istehlakçıların 90%-dən çoxu əmtəə və xidmətlərin ekoloji dayanıqlığına üstünlük verən brendlərlə maraqlanır. Məlum olduğu kimi, **“coğrafi göstəricilər, əmtəə nişanları”** kimi fərdiləşdirmə vasitələri, bazara malların yeridilməsi üzrə mühüm rol oynayır. Son illərdə **“yaşıl” innovasiya sahəsi** üzrə, **“yaşıl” əmtəə nişanları anlayışı** xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. 2022-ci ilin mart ayında Avropa İttifaqının Əqli Mülkiyyət üzrə Qurumu 1996-cı ildən 2021-ci ilə qədər olan, qeydə alınmış **“yaşıl” əmtəə nişanlarının** sayının artımını göstərən araşdırmanın nəticələrini dərc etdi. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, 2021-ci ildə Avropa İttifaqının Əqli Mülkiyyət üzrə Qurumuna 18726 **“yaşıl”** adı ilə əmtəə nişanı müraciəti olunub, bu da bütün zamanların ən yüksək göstəricisi hesab olunur. Bundan əlavə, müraciətlərin ümumi həcmində **“yaşıl”** adı ilə Avropa nişanlarının qeydiyyatı üçün müraciətlərin payında 12%-dək artım müşahidə olunub. Eyni zamanda, əmtəə ni-

şanının “yaşıl” kimi təsnifləşdirilməsi qeydə alınmış nişanlarda “ekoloji”, “ekoloji cəhətdən təmiz”, “yaşıl” və s. kimi sözlərin işlədilməsini nəzərdə tutmur. Üstəlik, bu halda çox güman ki, nişanının təsviredici xarakterə malik olması və ya istehlakçıda yanlış təsəvvür yarada bilməsi səbəbindən qeydiyyatından imtina ediləcəkdir. Avropa İttifaqının Əqli Mülkiyyət üzrə Qurumu hesab edir ki, əmtəə nişanının “yaşıl” olub-olmamasının müəyyən edilməsi əmtəə sinfindən (Əmtəə və Xidmətlərin Beynəlxalq Təsnifatına uyğun olaraq) və əmtəə nişanının qeydiyyata alındığı müəyyən əmtəələrin növündən asılı olmalıdır. Xüsusilə, Əmtəə və Xidmətlərin Beynəlxalq Təsnifatının 7-ci sinfinə aid olan əmtəələr üzrə məsələn “külək turbinləri” və “külək turbin generatorları” üzrə qeydiyyata alınan əmtəə nişanları, Avropa İttifaqının Əqli Mülkiyyət üzrə Qurumunun fikrincə, “yaşıl” əmtəə nişanı anlayışına uyğun hesab edilə bilər.

Bununla belə, **iqlim dəyişikliyinə azaldılması üzrə əqli hüquqlar sistemində ən mühüm rolu patent hüquqları oynayır.** Əvvəla, “yaşıl” texnologiyaları ixtira və ya faydalı model kimi qeydiyyata almaq və beləliklə bu obyektlərə “yaşıl” adlanan patentlər əldə etmək mümkündür. BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasına uyğun olaraq, Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı 2010-

cu ildə Beynəlxalq Patent Təsnifatının “yaşıl” reyestrini nəşr etdi və bu reyestr üzrə “yaşıl” patentlərin verildiyi yeddi kateqoriya sahələri müəyyən edildi: alternativ enerji istehsalı, nəqliyyat, enerjiyə qənaət, tullantıların idarə edilməsi, kənd və meşə təsərrüfatı, inzibati idarəetmə, normativ-layihə və nüvə enerjisi. Beləliklə, “yaşıl” patent qeyd olunan sahələrdən birinə aid olan və iqlim problemlərinin həllinə yönəlmiş ixtiralara müstəsna hüququ təsdiq edir. Eyni zamanda, ədəbiyyatda **“yaşıl patent” anlayışının daha qısa izahı mövcuddur – mövcud patentləşdirilmiş texnologiyalardan fərqli olaraq, iqlimə daha az təsir göstərən texnologiyalara dair patent.**

Dünyada “yaşıl” texnologiyalara dair tələbat aktuallaşdıqca, bir sıra ölkələr sürətləndirilmiş patent ekspertizası sistemini tətbiq edirlər. İlk dəfə olaraq ixtiraların sürətləndirilmiş qeydiyyatı Böyük Britaniyada 2009-cu ildə tətbiq edilib. İlk olaraq sistem iddiaçılara, yalnız ixtiranın ətraf mühitə faydalı olması təqdirində, patent müraciətlərinin sürətləndirilmiş istənilməsini tələb etməyə imkan yaradırdı. 2010-cu ildə bu sürətləndirilmiş proqramın əhatə dairəsi genişləndi və bu siyahıya 19 iyun 1970-ci ildə Vaşinqtonda imzalanmış Patent Əməkdaşlığı Müqaviləsi (PCT) prosesinə əsasən, patent qabiliyyətinə dair müsbət beynəlxalq

ilkin rəy alan və daha sonra Böyük Britaniyanın milli mərhələsinə daxil olan patent müraciətləridə əlavə olundu. Eyni zamanda, “yaşıl” patent üçün müraciət edən iddiaçılar aşağıdakıları göstərməlidirlər:

a) gələcəkdə patentləşdirilmiş obyektlərin istifadəsi ekoloji cəhətdən nə dərəcədə təhlükəsiz hesab edilir;

b) qısa vaxt ərzində hansı ekspertiza proseslərinin həyata keçirilməsini istəyirlər: məlumat axtarışı, ekspertiza və/və ya dərc.

Bu proqramın Böyük Britaniyada icrasından görünüyü kimi, ixtiralar iddia sənədinin verildiyi tarixdən təxminən on bir ay ərzində qeydə alınır. Böyük Britaniyadan sonra ABŞ, Braziliya, Yaponiya və Çində də oxşar sürətləndirilmiş prosedur proqramları qəbul edilmişdir.

V. QARŞIDA DURAN VƏZİFƏLƏR VƏ HƏLLİ YOLLARI

İndi isə qarşımızda duran vəzifələr haqqında.

Əslində görülən işləri 2 böyük hissəyə parçalamaq olar:

Birincisi – “yaşıl patent” müraciətlərinə maliyyə dəstəyi;

İkincisi – “yaşıl patent” üzrə sürətləndirilmiş karguzarlıq işləri.

Bəllidir ki, Əqli Mülkiyyət qurumları, “yaşıl” texnologiyalar sahəsində həll yolları təklif edən şirkətlərdən daxil olmuş, patent müraciətləri üzrə rüsumları azaltmaqla, “yaşıl” innovasiyaları təşviq edirlər. Hər bir “yaşıl” innovatora kömək edəcək, bu dəstəyin ünvanlandığı subyektlər olaraq, “yaşıl” innovativ həlləri müəyyən edən, kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri, həmçinin də ümumilikdə sənaye hesab oluna bilər.

İddiaçıların xərcləri iki hissədən ibarətdir – dövlət rüsumu və Nazirlər Kabineti tərəfindən fiksə olunmuş ödəniş xərcləri.

Mövqeyimiz ondan ibarətdir ki, dövlət rüsumuna dəymədən fiksə olunmuş ödənişləri “yaşıl patentlər” üçün 50%-ə qədər azaltmaq. Təkliflərimiz hazırlanır.

Bundan əlavə, patent üzrə iddia sənədlərinin verilməsi xərclərinin bir hissəsinin qarşılınması məqsədilə, rüsumları azaltmadan, ƏM “vauçerləri” verilə bilər. Bu cür proqram, xüsusən də Danimarkada mövcuddur. Proqram, iqtisadiyyatın bütün sahələrini əhatə edir və iddiaçılar arasında, xüsusən “yaşıl” texnologiyaların yaradıcıları, geniş şəkildə təmsil olunur. Proqramda yalnız kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri iştirak edə bilər.

Burada əsas problem “vauçer” namizədliyinə meyarların formalaşmasıdır.

Digər yanaşmaya əsasən, bu təşəbbüs, bir sıra Əqli Mülkiyyət qurumlarında, “yaşıl” texnologiya sahəsi üzrə olan patent müraciətlərinin sürətləndirilmiş şəkildə aparılmasını təmin edir. “Yaşıl” texnologiya sahəsi üzrə olan patent müraciətlərinin sürətli kargüzarlığını təmin etmək məqsədilə, bu cür müraciətlər üzrə kargüzarlıq işlərinin ilk növbədə aparılması təklif olunur. Bir sıra ölkələrdə, “yaşıl” texnologiyaların həlli üzrə patentlərə dair iddia sənədlərinə sürətli baxılması proqramları, on ildən çoxdur ki, mövcuddur.

Hal-hazırda, milli xüsusiyyətləri nəzərə alaraq, sürətləndirilmiş patent ekspertizasının bir neçə nümunəsini qeyd etmək olar:

1) “ümumi” sürətləndirilmiş patent sistemi. Bu zaman sürətləndirilmiş ekspertiza iqtisadi və ya sosial inkişaf üzrə vacib əhəmiyyət kəsb edən, ixtiralar üzrə tətbiq edilir. Yəni, söhbət təkcə “yaşıl” patentlərin alınması və qeydiyyat proseduru üçün tələb olunan vaxtın azaldılmasından getmir. Belə bir sistemi nəzərdə tutan patent qanunvericiliyinə misal olaraq, Çin qanunvericiliyini göstərmək olar. 2012-ci ilin İlk Patent Ekspertizası Qaydalarının ümumi prinsipi-nə əsasən, (2017-ci ildə düzəliş edilmiş) ilkin ekspertiza, enerjiyə qənaət texnologiyaları, ətraf mühitin mühafizəsi, gələcək nəslin maarifləndirilməsi, biologiya, yüksək texnologiyalı avadanlıq istehsalı, yeni enerji, yeni materiallar və yeni enerji vasitələri kimi sahələrə aid olan iddia sənədləri üzrə tətbiq edilir. Çin qanunvericiliyinə əsasən, iddia sənədi qəbul edildikdən sonra ona dərhal baxılır və iddia sənədi verildiyi tarixdən bir il ərzində ona dair qərar qəbul edilir;

2) müəyyən növ ixtiralar üçün sürətləndirilmiş ekspertiza. Bu halda, patent qanunvericiliyi yalnız “yaşıl” texnologiyalara aid texniki həllərin müəyyən növləri üçün sürətləndirilmiş ekspertiza sistemini təqdim edir. Bu yanaş-

ma, məsələn, Braziliya üçün xarakterikdir. Braziliya qanunvericiliyinə əsasən, sürətləndirilmiş ekspertiza tələb edir ki, müraciət Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının Beynəlxalq Patent Təsnifatına uyğun olan “yaşıl” texnologiyalar üzrə sadalanan kateqoriyalarından birinə aid edilsin.

Oxşar yanaşma Cənubi Koreya qanunvericiliyində də istifadə olunur. Bu ölkədə, sürətləndirilmiş qeydiyyat üçün, iddia sənədləri aşağıdakı texniki kateqoriyalardan hər hansı birinə aid edilməlidir:

1) səs-küyün və vibrasiyanın qarşısının alınması, habelə səs izolyasiyası və tozdan mühafizə vasitələri və ya üsulları;

2) suyun çirklənməsinin qarşısının alınması vasitələri və ya üsulları;

3) havanın çirklənməsinin qarşısının alınması vasitələri və ya üsulları;

4) tullantıların atılması vasitələri və ya üsulları;

5) mal-qara nəcislərinin təmizlənməsi və utilizasiyası vasitələri və ya üsulları;

6) tullantıların emalı vasitələri və ya üsulları;

7) tullantı sularının qarşısının alınması üçün vasitələr və ya üsullar.

Ətraf mühitin mühafizəsi və iqlim problemlərinin həlli üzrə bu cür yanaşma, ixtiraçıları və maraqlı şirkətləri müvafiq “yaşıl” fəaliyyətlərdə fəal şəkildə iştirak etməyə təşviq edə bilər. Bununla belə, patent almaq üçün sürətləndirilmiş prosedurların tətbiqi onu göstərir ki, müvafiq idarə aktları səviyyəsində “yaşıl” və “qeyri-yaşıl” texnologiyalar arasında müəyyən fərqlər qoyulmalıdır. Öz qanunvericiliklərində sürətləndirilmiş ekspertizanı nəzərdə tutan ölkələr bu məsələ üzrə iki seçim təklif edir:

1) “yaşıl” texnologiyalar anlayışına geniş yanaşma. Bu halda, qanunvericilikdə “yaşıl” patent əldə etmək üçün qeydiyyatla alınacaq texniki həllərin növləri təfərrüatlandırılmır. Sürətləndirilmiş ekspertiza üçün, iddiaçı ixtiranın qeydiyyatı üzrə iddia ərizəsində texniki həllin ekoloji cəhətdən uyğun olmasına və ətraf mühitə mənfi təsirlərinin olmamasına istinad etməlidir. Bu yanaşmadan istifadə edən ölkələr, mümkün qədər çox “yaşıl” ixtiraları əhatə etmək və iddiaçılar üçün formal maneələri aradan qaldırmağı niyyətliyəirlər. Məhz bu yanaşma, məsələn, Böyük Britaniya qanunvericiliyində öz əksini tapmışdır;

2) patent hüququnun məqsədləri üçün “yaşıl” texnologiyalar anlayışına dair qısa yanaşma. Bu halda, milli qanunvericilik “yaşıl” kimi təsnif edilən texnologiyaların, qapalı

siyahısını müəyyən edir. Bir qayda olaraq, tam siyahı tərtib edilərkən, ölkələr öz milli ekoloji məsələləri və həll edilməli olan iqlim problemlərini nəzərə alırlar. Məsələn, Yaponiyada sürətləndirilmiş qeydiyyat proseduru, yalnız enerjiyə qənaətlə bağlı və karbon qazı emissiyalarını azaltmağa yönəlmiş texnologiyalar üçün tətbiq edilib.

Bir sıra ölkələrdə “yaşıl” ixtiraların sürətləndirilmiş qeydiyyat tətbiqinə baxmayaraq, onun zəruriliyi və mümkünlüyü ilə bağlı hələ də konsensus əldə edilməyib. Bəziləri hesab edir ki, qeydiyyat prosedurları üçün tələb olunan vaxtın azaldılması, şirkətlər üçün rəqabət üstünlükləri yaradır: şirkətlər investisiya cəlb etmək, əlavə məhsullar hazırlamaq və yeni iş yerləri yaratmaq üçün patentlərdən istifadə edə bilirlər. Bu xüsusilə startaplar üçün uyğundur. Digər müəlliflər qeyd edirlər ki, qısaltdılmış qeydiyyat müddətləri patent sahibləri üçün əlverişsiz ola bilər. Belə ki, şirkətlər üçün prosedurların uzadılması daha əlverişli ola bilər, bu, ixtiranın kommersiya baxımından uğurlu olub-olmadığını müəyyən etmək və texnologiyanın bazarda tanınması üzrə lazımı şəraitin yaradılmasına imkan yarada bilər. Sürətləndirilmiş ekspertiza müddətlərinin, hər bir patent sahibi üçün uyğun olmadığını nəzərə alaraq, bu ölkələrdə “yaşıl” ixtiraların qeydiyyatı üçün adi və sürətləndirilmiş prosedurlar

arasında seçim etmək hüququ hər zaman iddiaçıya məxsus olur.

Xarici alimlərin iqlim böhranının qarşısının alınması üzrə gördükləri növbəti addımı, ətraf mühiti çirkləndirən texnologiyaların qeydiyyatı ilə bağlı “yavaş” prosedurların tətbiqidir. Eyni zamanda, bu texnologiyaların izahı geniş şəkildə – tətbiqi (istifadəsi) ətraf mühitə birbaşa ziyan vuran və ya qlobal iqlim dəyişikliyinə sürətlənməsinə səbəb olan texnologiyalar olaraq izah edilir.

Lakin bu təklif əksər hallarda dəstəklənmir və buna səbəb olaraq aşağıdakıları qeyd etmək olar:

1. İddia sənədinə baxılması üçün zəruri olan vaxtın artırılması, iddiaçıların, xüsusən də patentlər üzrə investisiyalara arxalananların fəaliyyətinə mənfi təsir göstərə bilər.

2. İddiaçılar üçün mənfi nəticələr, texnologiyaların ixtira kimi qeydiyyata alınmamasına və onlara dair kommersiya sirri rejiminin tətbiq edilməsinə səbəb ola bilər. Bu halda, yeni tədqiqatlar, texniki həllər səviyyəsinə düşür və bu da öz növbəsində onlar əsasında yeni tədqiqatların həyata keçirilməsinə imkan vermir. Bu hal isə, "qeyri-yaşıl" texnologiyaların tətbiqinə gətirib çıxara bilər.

3. Müddətlərin artırılması patent qurumları üçün mənfi nəticələrə, baxılan iddia sənədlərinin sayının artmasına səbəb ola bilər.

Əsasən milli xarakter daşıyan bu cür təşəbbüslərin xüsusiyyətləri, müəyyən bir qurumdan asılıdır. Bəzi Əqli Mülkiyyət qurumları, iddiaçılar üçün sürətləndirmək istədikləri mərhələni seçməyə imkan yaradır: axtarış, ekspertiza və ya hər ikisi. Bəzi ölkələrdə ödəniş müqabilində, sektorlardan asılı olmayaraq, sürətli proqramlar həyata keçirilir ki, bu proqramda istənilən iddiaçı, o cümlədən “yaşıl” həllərin tərtibatçıları istəyə əsasən iştirak edə bilərlər. Digərlərində isə, adətən heç bir əlavə xərc ödəmədən, “yaşıl” texnologiya həlləri üzrə xüsusi sürətləndirilmiş proqram həyata keçirilir.

Bu cür proqram iştirakçılarının müraciətləri daha tez ekspertiza predmetinə çevrilir, məsələn, adi qaydada olan müraciətlər kimi 10 aydan sonra deyil, 3 aydan sonra və onlar üzrə patentlər daha tez verilir. Bir sıra ölkələrdə, patent üzrə sürətləndirilmiş kargüzərlıq proqramları, “yaşıl” texnologiyalara dair patentlər üzrə iddia sənədlərinin verilməsi və patentin alınmasına qədər olan müddətin üçdə ikiyədək azaldılmasına imkan yaradır.

Bu proqramlarda iştirakla bağlı qərarlar, “yaşıl” texnologiyanın bir forması hesab edilərək, iddiaçının müraciəti əsasında qəbul edilir. İddiaçıları həvəsləndirmək məqsədilə, əksər Əqli Mülkiyyət qurumları, iştirakla bağlı, yalnız ümumi meyarlar müəyyən edir. Məsələn, bir Əqli Mülkiyyət qurumu, bir tələb irəli sürür: sözügedən texnologiyanın “ekoloji faydası”nın olması. Müvafiq olaraq, iddiaçı da həllin ekoloji faydasını nümayiş etdirməlidir.

Bu cür təşəbbüslər, müxtəlif adda ola bilər: sürətləndirilmiş kargüzarlıq proqramı, “yaşıl” həllər üzrə sürətləndirilmiş baxılma proqramı, sürətləndirilmiş ekspertiza proqramı, vacib ekspertiza və s. “Yaşıl” texnologiyalar üzrə patent müraciətlərinə baxılmanın sürətləndirilməsi məqsədilə, bir sıra ölkələr əmtəə nişanları kimi digər əqli mülkiyyət hüquqları üzrə də sürətləndirilmiş ekspertizanı təklif edirlər.

Bunlara bizim Agentlik hazır olmalı və yaxın gələcəkdə tətbiq etməlidir.

Hazırda, ABŞ-da karbon qazı tullantıları dünya göstəricisinin 14,4%-ni təşkil edir ki, bu da Avropa İttifaqının 27 ölkəsinin göstəricisindən 3 dəfə (4,9%) və yer atmosferinin çirklənməsində ölkəmizin payından 1440 dəfə çoxdur, hansı ki, bu dünya göstəricisinin yalnız 0,1%-i

COP29-a doğru

təşkil edir. Biz ümumi mənafeyə yönəlmiş belə mühüm, epoxal hadisəyə ev sahibliyi edən ölkənin məhz vətənimiz – Azərbaycanın olması faktını qürurla qəbul edir və onun həyata keçirilməsində uğurlar arzulayırıq.

Təşəkkür edirəm.

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində
hazırlanmışdır.